„Застава“ излази трипут у недељи: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор
на пола године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец дана . . . . . 1 „
за Србију:
(у сребру)
за годину 120 гроша, на пола године 60 гроша, а на четврт године 30 гроша чарт.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ
рачунају се по количини врста или места које заузимају из оваких ситних петит слова и за сваку врсту плаћа се увек по 6 новчића а за жиг сваки пут башка по 30 новч.

ДОПИСИ
шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „Заставе“ у Нови Сад, у кући под бројем 11 и 12 у дунавској улици

Рукописи не враћају се натраг.

БРОЈ 136. У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 18. (30.) НОВЕМБРА 1873. ГОДИНА VIII.

ДЕБАТА О НОВОМЕ ЗАЈМУ.

На угарском сабору завршила се прекјуче једна од најзанимљивији дебата, што их је за ово седам година доживила ова земља од кад јој се повратила њезина уставност, и примљена је владина основа о „новом зајму“ од седамдесет и шест милијона,“ са 210 против 120 гласова. Како нам ради оскудице простора није могуће ни у довољном изводу саопштити цео извештај те занимљиве и поучне дебате, то ћемо је на овоме месту прегледати разложив колико је могуће јасније важност, коју ми у истој гледамо.

Од кад је угарска добила садању своју самосталност, одликовали су се њени министри финансије не рацијоналном финансијском политиком, која би сгварала услове доходцима, које држава потребује на своје цељи, а не ни штедњом, него на против. Мађарски министри финансије задовољавали су се заједно са саборском већином с тим, што су тражили и налазили зајма, кад год је требала новаца. Нашто се новац трошио, то знамо сви, те није нужно понављати и опет све грехове у том правцу. Довољно да није прошла година, а да се није под ма каквом титулом подигао нов зајам. Кредитори, поверитељи који су новац свој у зајам давали, узимали су за то за своју сигурност залоге и тако је дошло, да је ова држава до сад заложила све, што се заложити могло као: државне жељезнице и тако даље; да је — као оно пропалица која спадне на последњи капут, те у невољи новчане кубуре и овај залаже — дотле дотерала, да залаже и последњи ослонац свога кредита, непокретна државна добра.

Новац се трошио а за њега се није набављало ништа, што би благостање земље унапредити могло. Новчани свет није према таком газдовању могао стећи вере у финансијалну и материјалну способност Угарске и с тога је поред сигурне залоге, давао расипачкој влади своје новце под врло велику камату и на тешке услове. Отуда је дошло, да је министар финансије ове владе, с тешком муком нашао друштво новчаних трговачки кућа, које се склопило да јој новаца позајми. Да је овај зајам склапан у тешким околностима и још под тежим условима, може си свако претставити, кад само поми ли, да се зајам склапа сад, у времену опште новчане кубуре. Но да се изближе види какви то тешки услови морају бити под којима је влада мађарска овај зајам склопила, навешће мо, што кажу сами чланови деакове странке у сабору, на име: да незнају гди би могли наћи још зајма, ако би се десио случај какве не предвиђене потребе, н. пр. каквог рата. У ово зајму заложена је сва снага Угарске; земља је — како вели заступник Хорн — тим капиталистама, који дају овај зајам, тако рећи предата на милост и немилост, или другим речма, скоро је — продата. Јер не само, да су непокретна државна добра дата у залогу за тај зајам уз камату од 10½ постотака и неколико постотака провизије, што ће рећи, да ће се морати за примљени готови 64 милијона платити 99,450.000 форината, него конзорција (друштво) која зајам даје, условљава давање зајма са „владањем“ мађарске владе! Изриком се вели у њеном уговору, да ће друге две трећине зајма — јер прву полаже одмах после неколико дана, издавати према томе, како ће се влада „владати;“ што ће толико рећи: ако би влада чинила нешто, што тим капиталистама, тој конзорцији не буде по вољи, онда да ова неће издати оне друге две трећине новца, од уговореног зајма.

Већег понижења за једну државу нема од ове: да јој приватно друштво може и споменути такове услове, али и јачег доказа неможе бити, да се дотерало до ижице, од тога, да влада и сабор може и мора прогутати тај горки ваљушак. То показује грдну мизерију, до које је обесна и завојита политика мађарски државника дотурала јадну земљу ову. Овај се зајам не диже ради инвестиција, улагања у продуктивне цељи државне, него да се њиме намире текуће потребе, то ће рећи, да се мажу точкови државне машине, која се већ приближила зубцу, на коме би морала са свим застати. Још је значајно, што је влада a conto тога зајма већ до сад извукла од те конзорције неки 18—20 милијона и сретно потрошила, а тим се такође осветљава с једне стране ужасна државна кубура с друге пак начин, како се сам зајам склапа. Конзорција, која новац даје, имала је владу, што но реч већ у џепу, а знала је, да ова мора узети зајам — и то од ње јер други нико неда — па је по томе и стављала онако тешке услове.

Осим текући потреба, ради којих се овај зајам склапа, мисли се још и на то: да се остали новац који претече од подмирења најпречи потреба употреби на живот државе за неко време, да би се у томе времену могао потражити и наћи начин, како да се земља извуче из садање неприлике и сачува да у будуће не падне на ове гране. И у томе лежи највећи значај те саборске дебате.

С тим се званично признало и на најмеродавнијем месту, на сабору, оно што данас зна сваки човек у Угарској, који води рачуна о животу ове државе и чему су млоги заступници и на сабору дали израза, на име: да данашња криза није само финанцијална, него и политична и социјална, друштвена. Финансијална страна кризе само упада највише у очи, јер због ње најпре мора застати државна машина. Признало се, како су други изриком говорили, да није помножено ни са самом штедњом, баш кад би се имало шта штедити, него да је кривица у систему и да цео политичан систем ваља изменути, а то је оно, што смо и ми увек до сада говорили и доказивали.

Није довољно да подигне Угарску на ноге оно, што је бар. Шењеји у своме говору приликом ове дебате изјавио, наиме: да се само са „штедњом“ могу одбити последице данашњег стања, него се ту захтева, потпун прелом, напуштање досадањег политичног система. Данас је узет зајам на последњу залогу; сутра ако наиђу какве непредвиђене околности, које захтевају материјалне жртве, — Угарска их не може дочекати, а да унапред не потпише себи смртну пресуду. Зајам се више нема од кога дићи, јер су све новчарске силе у овом зајму ангажоване, а нема се више ни нашто узимати, јер је већ све заложено, што се заложити могло. У Угарској пак неможе се штедити, ако се не напусти садањи политичан систем, јер овај више прождире, но што материјална снага земље може сносити.

И сам барон Шењеји, на ког је цео сабор, у страху од конзервативизма ђипио, и сам он не истиче за сад другог рецепта до штедње, а у главном вели, да нити се може закидати од војске, ни од администрације ни од заједнички трошкова. Остало би дакле једино, да се штеди на чиновничним наградама, о чему је већ и било говора у јавности. То је пак врло слаба или боље рећи никаква помоћ, Угарској требају сви они милијони који су проарчени у лудо до сад, — а тога има врло много — па да се колико толико опорави; од које стотине хиљада, неможе се очекивати никакав лек.

Измена политичног система из основе, то је једини рецепт, који је кадар лечити болесног човека, који се Угарском назива. Мађари морају признати, да је Угарска земља не мађарског него свију народа који у њој живе, и усвојити све конзеквенције, које следују из таког признања. То мора бити базис нове политике а та је једина кадра, ма и грдним жртвама избавити Угарску и мађарски народ од коначне пропасти. Није у конзервативном начелу спас Угарске, као што Шењеји мисли, него у потпуној равноправности народности у Угарској и у либералним реформама на том основу изнутра. Ово све треба успоставити, пак ће Угарска брзо преболети и ту рану, коју јој зададе лакоумна и шовинистичка досадања политика мађарска. —

Дало би се још говорити, шта би ваљало учинити и којим путем поћи, да се Угарска поврати од удара, ког јој зададе досадања политика њене владе и већине пештанског сабора. Но ми не налазимо да је вредно више о томе речи трошити. Ако су Мађари при свести, они ће и сами увидити како им ваља поступити данас, јер су сви уверени да не ваља како се радило до данас. Говорили ми а не говорили, то према њиовој досадањој навици не чини млого; они неслушају ни чијег ма како основаног савета. Али ми се надамо да их је ова криза, и дебата саборска о овом зајму могла научити памети. Није ли то случај, ми немамо себи шта пребацивати, а што се губитка тиче, и ту је по нас боље. Немађарске народности, а и сами мађарски народ, који би желио видити Угарску, као покровитељку демократски слобода, може се само радовати, што је наступила ова криза, и ако ће становништво целе Угарске, као што вели Коломан Тиса, горке сузе лити не за, него иза ове владе, која на претоварена леђа народа угарске државе, нове терете натовари.

Купили се и по ту цену, ма да је без невоље превећ велика, мир и задовољство Угарске и њених народа, ми и ако не гласамо за тај зајам, ипак ћемо га сносити у његовим последицама ћутећки, јер ћемо знати да идемо бољој будућности на сусрет. Не буде ли тога, Мађари нека припишу себи последице; друга криза стаће мађарски народ живота. Ми истина нисмо пророци, али случајно се само до сад све делима посведочило, што год смо им наговестили. Ово што сад споменусмо, не желимо да сустигне мађарски народ, али ако се не освесте људи, који у име тога народа воде прву реч, нек мађарски народ припише њима али и себи последице, које наићи могу и морају.

Бар у овој саборској дебати било је за паметан свет доста науке; не користе ли се њоме Мађари, јао си га њима! —в—

„ЈАВНОСТИ“

У првом броју листа, коме се овим врстама обраћамо, има један допис из „Аустро-Угарске“ и у њему нека места, која неможемо муком прећи, јер нам изгледају као трн, који се хоће да забада у здраву ногу. Ту се на на име вели, „да ће се овострани народ слабо или нимало одазнати томе подузећу (да подржава „Јавност“) и то из узрока што се и на овоземне листове ретко претплаћује и што на оностану књижевност гледи као на лошу и која га се слабо тиче.... „Овострани део просвећенијег народа живи у тој предрасуди, да ако сад не „лиферује“ просвету Србији, а оно бар је од ње у том погледу независан, па производе „сервијанске“ културе не треба.“ Даље говори дописник како маса народа, без саобраћаја са „сервијанцима“, а опет удаљена од других сретстава за познавање и зближење — слабо и зна о животу тамошње своје браће а о појавама у њиховој литератури ни спомена! — и како ради слоге и уједињења оваки одношаји треба да престану а на место њих да дође интересовање једнога дела за други и живо споразумлење у тежњама, те завршује дотично место свога дописа са жељом да се за „Јавност“ довољан број претплатника нађе међу Србима у Аустро-Угарској.

Дакле — „реклам“!

Ми немамо ништа против реклама овога у опште, јер смо ми први, који смо не само желили, но и радили, и то својски радили око ширења књижевности периодичне и дневне по нашем народу на све стране, и ми смо нарочито устајали проти предрасуде локалног и провинцијалног патријотизма као једне међу осталим препрекама и сметњама, народног јединства. Али у овом случају слободни би били приметити, да се таке предрасуде, где их има неискорењују оваким начином, каквог је изабрао дописник „Јавности“, него се још и потпомажу, пошто се онима, којима је „слога“ Срба три у оку, даје сретство у руку, да таке предрасуде, ради својих цељи у народу нашем неговати могу.

Но осим тога, ни у једној тврдњи тога дописника нема истине — а то је, што нас је навело да кажемо ово неколико речи, баш у атар „слоге“ и узајамности братске, на коју покуцкује дописник.

Ми, познавајући „просвећеније“ кругове нашег народа на овој страни, можемо и морамо као неистину, пресудно одбитити тврдњу дописникову, као да би било у исте, теденцијозне индиферентности према „сервијанској“ литератури, што је у овој ваљаније; а сумњамо да данас има и једнога „просвећенијег“ члана нашег народа, који би још могао држати, да ваља да је „лиферанат“ просвете Србији. Ко тако претставља један део народа другоме, удаљенијем, тај неиде по нашем мнењу за „слогом“ и „споразумљењем“, него ради — можда нехотице — да посеје мржњу међу народом.

Ако су листови из Србије мање распрострањени на овој страни, томе су узроци сасвим други. Један је, примитиван саобраћај у опште; (ко хоће да пише у новине, и да још и свој суд у томе изрече, ваља да зна, како и кад долазе листови из Србије онима у руке, који их држе). Други је узрок што треба и нешто времена док лист постане познат, те да се распространи, а од бољи листова српски из Србије незнамо ни једнога који би бројао неколико година свога живота. Тек се ваљда неће пребацивати овде оно, што се у Србији сматра за заслугу; или је ваљда дописник хтео, да у свакој „просвећенијој“ породици на овој страни нађе оне листове, који доносе описе о „парадама“, и којима је сваки систем који влада најспасоноснији по Србију, а људи на влади, док су тамо, најсветлији карактери и најмудрији државници, а кад падну, онда — нико и ништа. У томе је и трећи узрок. За то, што нису у Србији околности штампе таке, да су честитији листови могли писати о стању земље како је потребно и како би се и шира публика могла за њи интересовати, за то ваљда нису криве „предрасуде“ „просвећенијег дела“ овостраног народа. И кад дописник „зна, да се овострани народ ретко претплаћује и на овоземне листове“, онда незнамо, како би крстили све остале „узроке“ његове ван да кажемо: да се хотимично или нехотично неможе да отресе „предрасуде“, која му неда да сагледа право стање ствари о којој хоће да говори.

Незнамо на којим је људма од „просвећенијег“ дела овостраног народа, дописник чинио своје психолошке студије о индиферентизму, равнодушности према продуктима „сервијанске“ литературе, али толико можемо уверити и дописника и друге, да онај део народа нашег овде, који се с правом у „просвећенији“ уврстити може, позорно прати развитак производа „сервијанске“ литературе — без да је „северијанском“, назива и радује се свакој појави на том пољу, од које народ може имати стварне користи. У каквим се круговима „просвећенијег“ дела нашег овостраног народа дописник „Јавности“ кретао, ми да богме не знамо, али знамо, да му студија не одговара истинитом стању.

Мислимо, да бар с те стране којој је „Јавност“ средиште, неби требало бацити се блатом на овостране Србе, јер *ту ваља* да се незаборави, да је „просвећенији“ део овостраног народа и *делом* доказао да није равнодушан ни према производима „сервијанске“ литературе ни према *људма*, који је развијају.

Толико морадосмо и ми рећи ради „слоге“ и споразумлења. Додајемо, да је и оно речено на памет, кад се у допису вели: да су овостране новине у Србији распрострте више него оне отуда по овим крајевима. Да који од овдашњи листова рекне, да ни у десетинама не прелази у Србију — дописник би ваљда одговорио: о то нисам знао!

Има млого мана и предрасуда и у овостраном делу народа српскога па и у „просвећенијим“ деловима његовим и те треба јавношћу обарати, а не стварати нове које не постоје и помоћу њиховом сејати омразу и подрањивати освету међу рођеном браћом. Тако ми схваћамо дужност свакога, ко хоће да проговори реч у јавности и у — „Јавности.“

ОТВОРЕНО ПИСМО

„Земљаковом“ которском дописнику од 31. октобра број 83.

Премда онаковој особи и не — вреди толико ни одазвати, опет колико толико, пребацивања и потворе које у оном листу на ме неправо изнеше, ред ме је од себе одбити. Ја мним, да се и г. дописник врло добро сећа моји вишепутни о том изражаја т. г. да ћу код садашњи избора остат неутралан, а то с разлога, што највиши и најизврстнији моји пријатељи и јединомишљењаци овога маха од ме одступише, почем као неутралан нисам се дао ни као бирач изабрати, а већ никако као кандидат, а тоје довољно за разумјети, да ја као небирач ни водити нисам могао бираче Грбаљске тим више, што у биралиште био је улазак сваком забрањен! — Што се тиче моје кандидације, за који ми у истом допису пребаци, види се да је сушта лаж не само отуда, што нигде ником и никад нити сам о том говорио ни писао, али ако будем слободно је сваком, изнети ме на јавност, него и туда да, бити то бида једна велика

лакрдија и лудорија, без икакве предходне справе на сами дан избора кандидирати се, и то с мучањем! Остаје просто говорити свакоме своју, али само истину, јер је у лажи плитко дно, говори пословица а што је наше бираче потакло на пасивност, то ће они сретсвом честитог овог часописа изнети на јавност а онда остаће изображеној публици по увиђавној самовјести изрећи пресуду.

У Грбљу 6. новем. 1873. **П. Н. Зец.**

ШТА СЕ РАДИ С МАНАСТИРСКИМ ДОБРИМА.

Познато је, да манастирска добра, која леже у Фрушкој Гори и сачињавају део српског црк. народ. иметка још од постанка својег ни најмање не расту него на против с дана на дан све већма опадају.

Било би врло потребно и корисно, да ко год свестрано испита и нашем свету саопшти узроке тога назадног руковања са манастирским добрима, од којих би, да је код дотичних настојатеља и поседника тих добара било више родољубља и увиђавности, могли народу праве среће донети, јер би са приходима њиховим могли све школе у народу подићи и издржавати, те би се по свету знали кретати и све на своју корист употребити, што се трудом и знањем присвојити може.

Но ми не мислимо тиме, да ће се тек онда дознати ко је кривац томе опадању манастирских добара, кад нам или ако нам која пчела опише унутрањи живот у тим кошницама нашим: познато је ко у кошницама не привређује, него само мед тамани; држим само, да би тим начином том важном предмету у нашем народном животу озбиљнији израз дали и да би можда и наше „канонере“ и „пијонере“ уверили, да је крајње време, да се та добра бољој управи повере и њихови приходи на опште и племенитије цели за народ обраћају него што је то до сад бивало.

Згоднијом приликом покушаћемо ставити рачун свих прихода манастирских, па ће мо се питати нашто се одатле трошило и колико се на црквено-просветне цели потрошило? Дознаћемо да је било вредних настојатеља који су од убогих самостана умели подићи богате спахилуке, али ћемо видети, да народ није ничега ни од једних ни од других добивао; који је настојатељ умео велике приходе извести, умео је уједно и чист рачун саставити, да је приход управо покрио разход.

Сада смо принуђени само саопштити један чин из руковања са манастирским добрима, који изискује особиту пажњу свих пријатеља народњег напредка и који треба да буде тачно испитан, како од меродавних кругова тако и од надлежних власти наше црквено-просветне самоуправе, да не би нехатњом или оклевањем учинили голему штету фондовима народним.

Познато је, да манастир Раваница поседује на својем земљишту мајдан од угља, који је по казивању стручњака изврстне каквоће и који се тамо у врло великој количини налази, те по томе и врло велику вредност представља.

У том се мајдану више година радило, док год није предходник садањег настојатеља сваку радњу обуставио и мајдан сасвим запустио, но тим начином били би само у штети са изгубљеним добитком, али нас уверавају пријатељи и тврде да поуздано знају, да се исти настојатељ одрекао и самог права властништва на тај мајдан и да је то право уступио неком дру Оскару Понграцу из Беча за неизвесну своту новаца и да је исти доктор властништво земљишта на себе укњижио и рударску радњу код рударске области у Загребу на своје име пријавио.

Такови поступак био би толико противан и свести и осећању правном, да га не би смели предпоставити ни код најсигурнијег простака, а камо ли код настојатеља манастира, који је свакако знао, да није властан без саизволења сабора какво добро манастирско продати и трећем у властништво уступити, с тога и сами не би хтели да верујемо, да је тај догађај истинит, али сећајући се како се при закупу беочинске „Каје“ поступало и знајући, како се уопште са манастирским добрима у нас рукује, морамо да сумњамо, и при најнепристраснијем суђењу о томе руковању, морамо да верујемо, да је све то могуће, па зато и истинито и основано.

Ми не сумњамо да ће се меродавни кругови о овом предмету тачно и поуздано известити и да ће надлежне власти настојати, да се манастиру законитим путем властништво и рударска радња повратити, ако ове вести основане буду.

Ми ћемо се пак свакако још на овај предмет вратати и саопшти ћемо сва дела, која се на овај предмет односе а тако и особе и власти на које због њих сенка пада. Примећавамо само овде, да је прашња рударска радња код рударске области укњижена била услед захтева заступника народних добара и фондова, дочим је брисање тога права из рударских књига дозвољено услед захтева манастирског настојатеља, као што нас пријатељи поуздано уверавају, те се заиста чудити и питати морамо, шта је дотичне власти руководило, да су могле то брисање дозволити на просту изјаву особе, за коју су мораде знати, да на то никако по закону није овлашћена.

Најпосле још једном наглашујемо, да надлежне власти без оклевања целу ствар изведе, јер је опасност велика, да се народна добра могу оштетити и изгубити један од најиздашнијих извора својих доходака, и то искључиво само због нехатње главне управе тих добара, која је надзор над тим добрима сасвим из вида изгубила била. =

ДОПИСИ.

Београд 15. Новембра 1873. — Познати распис нашег министра правде, упућен на све окружне судове и трговачком београдском суду, произвео је код овдашњих трговаца велико негодовање.

Министар правде кад је поменуо у своме распису „учестана и хотимична банкротства наших трговаца“ — он је доиста имао пред очима само београдску пијацу, пошто хвала богу у унутрашњости Србије не беше толико банкротских случајева, као што је то за ово време у самом Београду било.

Ако је господ. министар тиме мислио да дигне и ојача кредит на страни нашим земаљским трговцима — онда на жалост морамо рећи, да је са свим противно извео; јер распис његов побаће и оно кредита, што га уживаху до јако наши трговци на страни. Или кад један министар у своме распису онако што изриче о нашим трговцима у опште, шта остаје онда страним кредиторима нашим да мисле о нама?

Да је госп. министар само мало боље размислио шта ће рећи и како ће у земљи, а нарочито у иностранству, на мерила узети његове речи, неби повода дао толиком негодовању. Овако је сам показао својим расписом да не познаје право стање ствари о којој говори, нарочито о „произведеним или десившим се банкротствима“.

Ко је за ово потње 3—4 године пажљиво пратио развитак наше трговине и капитала, тога нису изненадила ова садања многа банкротства, нити ће им тражити извора у оним побудама, којим г. министар хоће да жигоше јавни морал нашег трговачког света, него ће им наћи узрока и повода у неприродном развићу нашег капитала, с којим смо *у један мах* хтели и даље трговати и регулисати престоницу, улажући свако за себе од *новог* тецива свог толике хиљаде дуката у видине дућанске и кафанске. Осим овога ударише и неродне године, те трговина и промет, и тако спутан због оскудице капитала, мораде са свим стати, загушити се.

Уз ово дође још и општа новчана криза у трговачком свету на страни, која врхунац свој достиже падом бечких берзијаша и тамошње трговачке пијаце, за којим се наравно мораде уздрмати и наша трговина, која са горњим кућама стајаше у свези због својих земаљских производа. Само једна кућа у Пешти (Груберова) ухватила је са 150 хил. дук. нашу и тако осакаћену трговину.

Овим поводом заплетоше и упропастише многи наши трговци не само своје имање, него још увукоше које у готовом новцу, које у меничним подписима код овдашњих новчаних завода толике своје пријатеље и родбину, а тим су јасно показали колико им је стало до своје трговачке части, коју да спасу и да се одрже као поштени људи, упели су се више него што им силе допираху.

Из ових напора може свако јасно увидети, да ли су „хотимично и намерно“ већина од десивших се банкротства изведени, да — као што г. министар у свом распису вели — таким путем на брзу руку капитал стеку. Јер да су доиста тако радили, као што г. министар мисли о њима, неби данас многи дотерали до просјачког штапа, него би се са својим повериоцима изравнали са 50 и 60%. Међутим да се г. министар мало боље обавестити дао, увидео би да нема ни једног случаја поравнања у корист банкротираних, него би видео да су сви *сав дуг* признали, само се размакао рок плаћању.

Најпосле г. министар својим расписом учинио је крђаву услугу и своме чиновничком сталежу, јер куд ћете већег шамара нашем правосуђу и судијама, него кад их министар правде јавно кори, да заклањају банкроте *„немарношћу или наклоношћу судија, или са тим, што судија бежи од посла да строгом истрагом изналази узрок банкротства“*. У оба случаја жалосно стоји са јавним моралом код наших чиновника ако су таки, као што г. министар о њима мисли, јер ако су неспособни за ова места, ваља их заменити бољим, или ако су подмитљиви и несавесни у своме позиву, онда их опет неће излечити један министарски распис, који ће у оба случаја направити од зла горе.

(Т. С. В.) Беч 13. (25.) новембра. — VII. *сед. рајхрата. — Линбахер.— Моравски декларанти. — Различито.* —)

Уставоверци држали су, да ће *др. Линбахер* (државни тужилац у време Шмерлинга), кога је клуб десног центрума за говорника и предлагача изабрао приликом, када би предлог Хохенвартов о „истражној комисији“ на дневни ред дошао — уставоверци велим, држали су да ће Линбахер као њиов Гискра што чини, са фразама оно накнадити што му у стварности фалило буде; но они се јако преваришe. *Линбахер* је у VII. седн. од 21. новем. предлог свој учинио и одма га је затим језгровитим говором мотивовао.

Линбахер — без да је у беседи својој прешао границе парламентарности — ипак је све оно што је рећи имао и рећи морао строго и аподиктично исказао. Незнам како се осећаше неки левичари „нечистих руку“, када је Линбахер казао: „Ја хоћу, да се особена комисија именује, која ће испитивати и истраживати праве узроке новчаној кризи, јер у одбору, кога је пошт. кућа изабрала за претресивање владиних предлога може људи бити, који у оном случају неби сасвим *непристрасно* (unbefangen) судили“.

Тај је Линбахеров предлог тако дејствовао, да је, кад је до гласања дошло: „да ли се предлог у ствари прима?“ цела кућа устала за предлог. Што се тиче састављања комисије, ту се ипак поје-ше уставоверци, те решише против предлога Линбахеровог: „да се истрага повери одбору, који је изабран, да прегледа предлоге министра финансије.

За *Линбахеров* предлог у 2 тачци (т. ј. о комисији) гласали су: Пољаци, правна партија, млади Словенци, Далматинци, неки левичари, али „чистих руку“, и седморица Кронаветерових-ца тако зване форштат-демократе. У опште опажа се, да онде где се тиче против данашње владе и владајуће старе конзервативне странке оперирати, увек и нехотице крајна левица и десница једно мнење изражују. Како *Кронаветер* устане да говори (наравно против владе) то одма бурно одобравање са лупа десничарских.

У VIII. IX и X седници (које су понајвише ноћу држане) беше на дневном реду генерална и специјална дебата о владином предлогу относећи се на државни зајам. У дебатама тим саучествоваше без разлике све странке и богме зло беше по оче што сеђаху у министарским фотељима, јер стреле беше са свију страна куће на њих упрте, особито са крајне левице и са деснице. *Линбахер* и *Кронаветер* жестоко говорише против владе, те је морао *Ласер* чак и бранити се. Наравно да је Ласерову обрану Хербстова клика живо одобравала.

Но подробније о реченим тим седницама јавићу вам у идућем допису. —

Посланички дом одгођен је на неизвесно време. Сутра отварају се зомаљски сабори. Далматински сабор одгођен је — за љубав посланицима, који беше у рајхсрату а који су уједно и чланови далматинског сабора — на 6. децембар.

Моравски Чеси (декларанти) уђи ће у рајхсрат Јуче је председник *др. Рехбауер* читао дому писмено, у коме се извињују исти, да немогаше јоште доћи ради избора за земаљски сабор.

Подписани беше: *др. Пражак, др. Милдшу, Фрања Вебер, Јосиф Ганцвол, Межник, Егберт, Гроф Белкреди, Штром, Фандерлик* и *Вурм.*

Др. Елц, федералиста из Форарлберга стигао је амо у рајхсрат.

Љубиша и Паулиновић данас отпутоваше у Задар.

Овдашња српска православна општина имаће идућег месеца главну своју годишњу скупштину.

Нови Сланкамен. На св. Стевана Дечанског. С неописаном радошћу лаћам се пера, да читалачком свету а нарочито српском народу, једно племенито и по сав народ полезно дело изнесем. У нашем месту овога лета подигнуто је великољепно школско здање у ком је смештена српска школа, којој је основ 20. јунија о. г. положен. Основ је 21. јунија освећен. Школа је са свим готова, и већ се од Дмитрова дана и школска предавања са дечицом редовно држе. Што се школског здања тиче, јесте једно може бити од најбољих и најлепших у тројединци, на лепом и здравом месту, ђе са свију страна свеж ваздух допире, здање је израђено са свим по најновијем укусу, једном речју, да нашим Сланкаменцима на дику и понос служити може, који се постараше тако здање подићи. Истина, да је здање главним и неумрлим оснивачем и српским меценатом *Ђорђем Т. Анђелковићем* подигнуто, ког ледена груда покрива, но ипак Сланкаменцима на част служити може у толико, што су они сва могућа сретства употребили да се исто подићи могло. Овде имадем споменути још два дароватеља наше школе, на име: блаженопочившег *Проку Натошевића и Ниђивора Роканћа*, који поменутом меценату у племенитом примеру следоваше. Овакови добротвора ваља неумрли дух вечито у народу нашем да живи, јер је таково дело учињено, које заслужује вечитог спомена докле и последњег Србина узтраје.

Путниче стани! кад будеш кроз Нови Сланкамен пролазио, спрам српске школе, и видићеш то-

---

ЛИСТАК.

У „ВАРАДИН“ — ИЗ „ВАРАДИНА.“

Економско-физиономска студија.

Било је то некако при крају октобра. Време је већ мирисало на зиму. Ја сам поранио да тркнем у најближу околину Н. Сада. Кад сам на бесноме тељигашу пројездио поред алмашке цркве, опазио сам црквењака где премишља да ли је време, да звони на јутрење. Дремљиви капиција на темеринској капији изишао ми је на сусрет, а кад је опазио да сам здјешњи пургер, назвао ми је само доброј'тро.

Јесење је јутро, са истока душе хладан поветарац. Зора се преминула, да ли ће да се дигне из меке постеље. Већ гачу и сиве чавке и суре вране, да је крену са меке ложе. С десне стране пута скамениле се гомиле цигаља. Beo перваз који их окружује, чисто их је опасао да не смеју у варош. Са росни суза којима их је јесењи мраз осуо, види се да су и те цигље жалосне жртве политике. Није доста што су их као блато јоште месили, секли, калупили и пекли. Сада их је министар унутрашњих послова осудио, да онако топле и знојавне из вреле пећи, чаме овде на мразу, да јесењи ветар свира око њих. Сироте цигље новосадске варошке куће — осуђене су да се или саме распадну или да чекају на распад министарства. Њихово стрпљење мора бити тврђе од камена, ако су раде да одолу струји времена.

Из ових меланхоличних мисли трже ме шкрипа теретних кола. Ноћ се дели од дана. Кроз јутарњи сумрачак видим где ми иде цео карван на сусрет. Околна су села поранила да изнесу своју робу на новосадску vulgo варадинску пијацу — да се новцем, што ће га добити за своју робу, снабдеју са оним, што мисле да им треба.

Ја сам без терета те морам по адету да свратим каравану с пута, а то ми је уједно и згодна прилика да узмем на око свака кола.

У првоме реду ти је Шајкаш. Он је научио да предњачи, поранио је да буде први на варадинској пијаци. Весно јури своје коњице, јер су му кола доста празна. Два три џака жита, неколико евењака кукуруза то му је сва роба. Сам газда кочијаши, за његови леђи сећурила му се жена — „дропља“ његова, у танком летњем руву. Лице јој је доста модро од јесење хладноће, у руци јој два три пара мршавих пилића. До ње чучи у коли и ћерка, која је с бабом и дадом пошла у варош — да улучи прилику да купи зар мало белила и руменила.

Лала јури своје ратице, на лицу му просијава над да ће добро ћарити а уста му се чисто шпице на „роспајдле“ што ће их после пијаце врштукати код свога земљака, који је у темеринском сокаку бирташ. Жељан је лала и руменике и добра залогаја.

На они дугачки коли, што чисто клепећу са својим гвозденим осовинама, што су у врх пуна жита и кукуруза, језди наш комшија шваба из Јарка. Он се добро огрнуо против јесењега мраза, испод кабанице просијава чојан јанкл. У врх кола седи швабица у топлој оперваженој бундици. Седи па пребраја око себе читаву гомилу ћурака, гусака, патака; рекао бих да већ унапред есапи, колико ће воринтача узети за то благо. Кола су теретна у врх, али велики швапски коњи тегле тај терет олако.

Мало даље па ето ти и темеринских Мађара. На сваки коли је пуно џакова а по њима седе по тројица, по четворица у сурим кабаницама, ретка је мађарица међу њима. Мађари су разговорни, чаврљају и на коли расправљају своје сеоске ствари. Ено их где су сада заћутали, јер баш их обилази њихов кнез и ешкути; који су општински и зар судски послова ради званичном важношћу нагли у варош.

На малим ратицама а пуни коли сандука, бардака и корапа жури у варош и оближњи „грк.“ Он истина важи да свој еспап доноси из Пеште и Беча, али се ипак кадикад сортира и из Н. Сада. Замишљено седи поред свога кочијаша. Крђави су пазари, али ипак ено га где вади своју „штрацу“ да загледи у њу, е да ли није што заборавио — сада је већ толико свануло, да му се могу надвирити над кола те видити, да на штраци пише „У име Бога!“

Али које на они коли што обилазе карван? Лепо сој људи, одевени су у црну чоју, кола су им добро опремљена, коњи виловити. То су Сентомашани. Они не носе жито ни рану, јер су је продали на каналу. Њих зову важнији послови у варош. Можда је онај старац будући свекар — па иде да купује дукате својој снаси.

Међу последњим колима су Вечејци, Феудварчани и по који Туринац. По неки је повезао свога ковача, да купи гвожђа — у Н. Саду је оно с неком мраком јефтиније. Неки воза мајстор Глишу или Пају, који ће у Варадину купити коже, а банути и мало у Срем те понети коју двојку ракије, да је источи. Српски мајстор и бирташи — јер су крђави пазари.

Ова интернасионална поворка не би била потпуна, кад не би тамо готово острагу егуцно за њоме и један стари циго — са својом поштованом породицом под издрти арњеви. Пуна кола припурасте голе дечурлије, међу њима у наћвама лежи назиме а испод кола дахће облигатни шаров. Гага се не жури толико у Н. Сад, колико ће можда даље у које село у Подунављу. По лукавом челу врзе му се брига, е да би како могао да умакне испод ферма а да не плати цедуљу.

Док сам ја обилазио околину по своме послу, мој најмљени кочијаш, кога сам упецао тамо негде на рибњој пијаци, трућаше се да улучи сваку прилику да се мало са мном продивани. По опреми мојој није могао да се разабере ког сам управо руфета.

Час ме је називао господаром час опет господином. Док смо говорили о томе пошто је жито и кукуруз, како је и ова година оманула, конзеквентно ме је ословљавао: Знаш *господару*! Кад ми је причао да људи дивапе, да Анђелић неће бити патријар, јер је на мађарску страну, па га народ не воле; да ће поскупити со, да ће бити опет рата, да ће се дићи порција, да ће опет бити мацарски банака — говорио ми је доследно: Знаш *господине!* Како смо свраћали час овамо час онамо, учинило ми се да је напослетку посумњао, да не вози како „ешкуцију“. Мој кочијаш био је човек радознао, час по је пуниво лулу крцаком па пуштајући густе

пећи се у радости, на школском здању, више главни врата на која српчад улазе, где је постављена велика мраморна плоча од 4 стопе на којој је златан српски грб и сљедеће златним писменима начртане речи: *„Ђорђу Тимотеј у Радоњићу благодарна српска ново-сланкаменачка општина.“* За вечиту успомену неумрлог народног добротвора. Нарочито пак, кад школско ђаче и пре и после подне долазећи у школу, чита златне речи свога добротвора, који му подиже завод, из ког ће са отвореним очима, облагорођеним срцем и душом, пун слатке науке и васпитања — изаћи.

Држим, да се сваки зарадовати мора, који иоле за просветом тежи, кад га овакова радосна вест изненади, кад чује и чита, да се још један завод у српству подиже, у ком ће младеж себи науке и морална васпитања као трудољубива чела рану сабирати.

Та тко се неби зарадовати морао, кад помисли на то, да већ прелази број 700 овамо преко Саве српских школа, и да је сада и ова наша школа у тај број уврштена.

Што је наша школа великољепно, дивно и красно подигнута, то никоме толико обвезани несмо благодарити у погледу труда и настојавања, да би се здање уредно и добро окончало, до једино овим српским родољубима као: ГГ. браћи Натошевић, а наиме: г. Мити као општинском начеонику, гг. Паји и Аци одличним трговцима и народним пријатељима, даље: г. Давиду Мидоловићу, општинском бележнику, који се неуморно стараше и трудише да би здање што бољег изгледа добити могло.

Слава им! Овом приликом немогу пропустити захвалност и архитекту г. Алтману из Руме изрећи, који се овде у својој вештини тако показао, да му заиста на част овај овде довршени посао као изученом вештаку служити може. Евала!

Овај допис с тога написах, да читаоци увиде врлине српских добротвора, који на најпросветнији завод знатан дар оставише. И с тога, да се на оваке добротворе још више њих угледају, пак да и они по могућусту на оваке цељи прилажу.

= **Крушедол** 12. новембра. (*Наше стање и јадање место савета рад. Предлог Евлогија Кузмановића, Економска агитација. Народна снага.*) Летина је дабоме већ сва прерађена. Сад су настали у нас дани пијанке и теревенке. То је мана живога и ватреног духа, кад нема шта озбиљно да ради, а он се — игра. Таки је већином дух српскога народа. Сад сељак нема баш никаква посла, осим ако нарани и напоји марвинче, но и то извршују млађешине и старешине? Неозбиљна рада има од сваке руке, па шта се коме прохте. Младеж на своју страну, а стареж на своју, па тако се убија време. Вина има ове године у Фрушкој Гори, покрај свега тога што је на неки мести туча помлатила, прилично доста, а ракије и тако, купаца пак скоро никако. Хлеба мало, или боље ни мало, зато се троши проја и — вино. То ће трајати таман до пролећних радова, онда кад настаје рад, долази и глад. Ко гладан може радити?

Стање наше испрескаках само с тога, што видим, да се овде нико скоро не обзире на ту потребу, да се нашем народу даде преко зиме прилика, да своје време и силе не троши на свакојака неозбиљна и бескорисна занимања, већ на то, да рашириује круг своме знању и усавршује своје мишљење, како би одатле згодном приликом црпио практичне користи. На упућење народа на озбиљан рад позвани су, као што је у овом листу већ толико пута наглашено, на првом месту свештеници, учитељи, трговци и т. д. Но скоро нико или само мало њих показују ревности у том правцу. Већина пак гледа народ и постепено пропадање, па се чуди, смеје, гнуша и како који има већ укус. Тако из год у год све са зла на горе. Земље што није покуповао, а оно обделава туђинац, а наши књижници, учењаци, евангелисте и материјалисте, када се прави годишњи биланс народнога рада, констатују само факт, да се опада и пропада и погдекоји даде још савет — који у осталом не вреди ни по луле дувана — да треба штедити, па ће добро бити.

Ја се нећу да упуштам у критику таквих празних саветовања, па зато и не питам, да ли је штедња доиста прави извор народном благостању и напредовању, и да ли се у неким извесним околностима доиста може штедити, већ само хоћу да кажем да савети у опште не доносе помоћи и да се у нас у том погледу, о чему говорим, ама баш ништа не ради.

Шта преостаје? ништа друго, већ на место застарелих и моралистичких савета да се излази на среду са позитивним предлозима, који би кад би се остварили, морали дати сасвим други, кориснији правац народном мишљењу и делању.

Такав предлог изнео је лане реметски игуман Евлогије Кузмановић пред општинаре од седам села: Крушедола села и прњавора, Нерадина, Грегетега, Ремете и Шатринаце, који се састоји у том да се оснују дружине налик на чешке „заложне“. У својој мотивацији тога предлога разложио је он потребу и корист таквих завода по селима. Како је та мисао за наше сељане сасвим нова, то она није могла таки наићи на општи одзив, чему је можда и та околност доста крива, што је предлагач — калуђер и што мора да се држи у политичним питањима назора митроносних калуђера, ако неће да буде изложен свакојаким неприликама. Но шта био узрок да био, тек његов предлог није лане усвојен, ма што многи пристајаше уз ту ствар, као угледни и имућни ратар из прњавора Крушедола Лаза Милин, Стеван Павловић и т. д. Но г. Ев. Кузмановић није зато клонуо духом и одустао од свога плана, већ и даље непрестано ради да се та мисао што пре оствари. С којим се год грађанином састане, труди се да му јасно предочи корист од остварења таквих привредних дружина — и смемо се надати, да му труди у том погледу не ће остати без успеха. И ја од моје стране могу само препоручати људима у споменутим општинама, а особито Лази Милином, Андрији Јаковљевићу, Стевану Павловићу, Павлу Суботићу (?) итд. — ма што ови сви нису међу собом у политичним и општинским стварима сложни — да се својски заузму за то, да се предлог г. игумна Кузмановића усвоји и у дело приведе. Одатле ће се приликом изродити још каква опште корисна мисао, те ће на тај начин у нашем друштвеном животу морати наступити обрт на боље.

Тако исто чујем да се праве неки покушаји и у Јазачкој општини или да бар некоји људи намеравају у том смислу покренути агитацију. Но овде је мисао о том тек у заметку, те за то остављам описивање о том, док се не започне радити.

Из тога што до сад написах, излази то, да се код нас мора започети преображавати начин мишљења и рада у народу, а одустати од лелекања и мудричења, јер тим путем можемо лако доћи до те тачке, где ћемо плакати — над развалинама Јерусалима. Дакле које прави родољуб, нек засуче беле рукаве, па заподени на све стране агитацију у народу, да се оснивају економске дружине, читаонице итд. Онда нам не ће моћи наудити мађарски систем осиромашавања у материјалном и духовном погледу, већ ће мо моћи поносно и с успехом одбијати сваку навалу ни наш народни живот...

(П. †. С.) **Из Славоније** 12. (24.) нов. Одавле вам се слабо, или скоро нико нејавља, незнам из који узрока; пошто сам увјерен, да новости које до вас никад недопиру и сувише имаде; па с тога ево ја узех перо да вам неке новости ако и јесу неугодне јавим.

Како је у обште познато и ова нам је година хрђава. Раж је озебла, жито су мишеви појели, а и иначе није родно било, кукуруза скоро није ништа ни било, шљиве су по негде добро а на мјеста врло хрђаво родиле, у обште кад посмотримо за народ је несрећа.

Но покрај свега тога ако влада имадне поглед на обстанак и срећу народа, могло би се са великом муком и невољом прекубурити, у нади небили идућа година боља била; но шта ће те кад мање власти немају обзира на обстанак народа него порезници ударили купити порез те сваком који неплаћа ћерају и последње свинче, говече и т. д. пак пошто зашто продају финанци комарину властелинства дугове који најгоре сиромашни народ убијају. Сиромашни народ, плати порез, плати спахилуку шумску штету рештарину, жировину, комарину аренду, и т. д. плати натароша, попа, начелника, учитеље, финанце, итд. итд. а године зле, како ће остати жив то бог свети зна. Осим тога још је нешто горе, од како је онај закон о деоби изашао, наши натароши полакомише се, па удри наговарај сиротињу да се дели, не би ли ког ђавола у кесу више метнули, особито се у том одликовао, како ми један мој врло добар пријатељ приповједа, неки Ивошевић натарош у селу Семељце. Натароши кога су поделили нису га судбено разписали, те тако ако данас купиш од кога непокретнине, неможеш на себе превести, па још кад натарош мрзи на овог или оног, ставља му незаконите запреке да никад и непрепишеш и тако се сиротиња упропашћује или мораш натарошу дупло платити и обвезати се да ниси његов противник, па онда добијеш свој препис. Ако натароша суду тужиш, они тако знаду обманути судца, да најпосле и он преко више ствари учути. Путови селски у цивилној Славонији до зла бога су хрђави, да мораш погинути ако куд путујеш а то је све кривица натароша, а скоро ни главни друм није бољи, и тако при свем том што је зла година обрт и промет спава у мртвилу.

Приповједа ми један мој добар пријатељ, коме заиста морам вјеровати, да се је прије мјесец дана догодио један случај од стране которског суда у Ђакову, управ такови, као што се у Турској догађа и то: неки чивут Б. тужио је супругу једног грађанина ради 70 фр. мјеничног дуга. ког суд дотично котарски пристав неки Фиљевић, који никад није ни видио правничку школу, него под Рауховом владом постао за кот. пристава изда решење, да се одмах ствари обтуженице забране и трансверирају; за извршење овог решења одређен буде други которски пристав, два проценитеља и тужитељ по све ово сакривано је од мужа речене обтуженице.

Али исти муж ипак дознаде за осуду, те брже начини и поднесе тужбу кот. суду молећи, да се цивилни поступак обустави и ствар да се у карни обрати, доказујући да је Чивут Б. превару учинио. Кот. суд дотично которски пристав Фиљевић, не само да није на поднешену тужбу одмах решио, што је морао учинити по закону, него је тужитеља презирући га, шетајући и пушећи чибук по канцеларији одбио, рекавши му „ја се закона држим а ви незнате закон“, и тако наређени извршни пристав, са придатом му четом дође код куће реченог грађанина да ствари носе; но пошто супруга овога грађанина није била дома, него у Осеку те су и кључеви од собе где су ствари код ње били, то овај грађанин замоли да се соба неотвара, барем док његова супруга са кључевима не дође. Извршни пристав пита Фиљевића као старијег, шта има чинити јер соба је закључана, а овај му заповеда да одмах зовне бравара пак да врата отвори, што се и учини; којом приликом разлупају браве од собњих врата и ормана, да је исти грађанин други дан морао звати другог бравара ради оправке бравах.

Сад кад се узме фундаментално ова ствар просудити, да кот. суд није компетентан судати за меничне предмете, јер то спада на већи суд или баш ако је био компетентан, морао је по закону прије издати платежни налог па ако обтужени за три дана неплати или се неоправда, онда је могао суд извести забрану. Да је Фиљевић по оти закону радио што није тужбу реченог грађанина одмах решио јер закон каже да се такове тужбе морају одмах решити. Да је исти грађанин још и данас у процесу ради тога незаконитог чина, те исти процес кошта већ досад преко 100 ф. а то није лако на две несрећне године изгубити. Да је кроз то судац Фиљевић читаву фамилију пред публиком бламирао изгубио кредитно поверење и увредио најнежније чуство, да такове незаконите осуде убитак сиротињи наносе итд. Онда смо слободни питати кр. зем. владу троједнице, требали и даље такове судце као штоје Фиљевић у служби држати.

Други пут јавићу вам више новости.

Из Врховина (личко-оточки дистрикт) на Аранђелово. — Код нас амо имају црквене славе још онај стари значај; они утичу као меродавна чињеница не само на религиозно него и на морално-друштвено стање народа нашег па и на политично, у колико се на народ овај овде личном изменом мисли мора утицати, а славе црквене служе према томе за стожер, јер се тада народ на тим местима у већој количини скупља. За то су код нас славе од значаја, и за то је, ради нашег света нужно забележити по где што отуда, ма иначе и не би било важно за остале крајеве српске.

Овде је црква славила свога патрона св. Аранђела, као што сваке године чини. Народ се слегао са свију страна, да се својте, рођаци и пријатељи виде и поразговоре; данашње су прилике тако да је свакоме пуно срце јада те је потреба човеку да се изјада доброме пријатељу. Времена су врло тешка и озбиљна. За то је народу чисто и одлануло мало, кад је о служби божијој саслушао проповед пароха Косте Поповића, са којим је службу божију служио и капелан Стево Поповић. Увеличана је светковина овога храма, нарочито трудом новоизабраног тутора г. Јове Делића, који се постарао да испадне свечаност така каква у нашим крајевима бива.

Ја неби досађивао са овим врстама читајућем опћинству, али ће свако допустити, да се ма и оваким стварима потсети остало српство на ове наше крајеве.

СКУП КЊИЖЕВНОГА ОДСЕКА „МАТИЦЕ СРПСКЕ.“

3. и 4. (15. и 16.) септембра 1873.

Били су: председник Стеван Брановачки, секретар А. Хаџић, секретаров заменик Ј. Бошковић, чланови: др. М. Јовановић, П. Панковић, др. Ј. Туроман, др. Т. Недељковић, И. Округић, др. И. Вучетић, др. Ђ. Натошевић, др. Л. Костић, А. Сандић, Вл. Арсенијевић, К. Трифковић, др. Св. Милетић, др. М. Полит-Десанчић.

Чита се извештај надзорника свих питомаца под управом матичином о успеху и владању њиховом. — Узима се на знање.

За питомце П. Јовановића одлучено би позвати их, да поднесу писмену расправу, као што су то дужни чинити на крају сваке школске године, по нарочитој жељи оснивачевој. Наредба о том да уђе и у питомачка правила.

Ови питомци моле да остану још за годину дана у уживању стипендије, као докторанди медицине или права: Сима Павловић, Ђ. Лазаревић, Р. Михајловић, Марко Милиновић, Мил. А. Јовановић, Л. Томановић, Р. Телечки. — Др. Св. Милетић предлаже, да се у напредак не продужује стипендија ригорозантима права, јер се не иште градус за звања. — По подужем претресу (имајући на уму и надзорников предлог: да се стипендија продужује само онима, који су док беху питомци, имали више бољих но довољних бележака) одлучено би предложити скупштини на одлуку: да се у напредак стипендија даје само оним ригорозантима правницима, који односно положе други државни испит; тако исто само оним медицима, који одлично положе предиспите, филозофима престаје стипендија после треће године. За тим остављени бише у уживању стипендије још за годину дана као докторанди. Сима Павловић, Ђ. Лазаревић, М. А. Јовановић, Л. Томановић. А питомац Н. Димитријевић, Р. Телечки биће препоручен скупштини, да као ригорозант права остане још за годину дана у уживању стипендије. М. Милиновић и М. А. Јовановић да се опомену, што нису преко надзорника тражили продужење стипендије (чл. 2. питомачких правила.)

Питомац Јован Томић, који је показао изврстан успех у правничким наукама, (4 колоквије) да се препоручи скупштини, да може наставити изучавање права у Бечу.

Докторанди медицине: Милан К. Јовановић и Јован Грчић Миленко захваљују на стипендији. — Узима се на знање.

По надзорниковом извештају и по прегледаним сводочанствима констатовано је; да су у питомачкој заклади С. Текелије четири места празна; осим тога још три евентуално, то јест ако Ђ. Миладиновић, А. Ђукић и Ј. Велимировић накнадно не би испунили што треба. Полупитомачка места има два празна, и једно евентуално, ако се ригорозант Петар Добри не пријави за продужење стипендије. У закладама П. Јовановића, П. Костића и Н. Димитријевића — свуда је по једно место празно. —

Текелини питомаца у Бечу: К. Андрејевић, Р. Михајловић, Ј. Максимовић, Ј. Велимировић, и питомци П. Костића моле за повишицу стипендије. Др. М. Јовановић и Ј. Бошковић као за то изабрани, предлажу овако повишење стипендије (усвојивши ова два предлога надзорника И. Павловића: 1. да буду два разреда стипендије; сваки питомац ступа најпре у нижи, а према раду и успеху у виши; 2 да се на таксе даје само оним ригорозантима, који на колоквијама или другим испитима добију више бољих но довољних бележака):

1. Текелијиних: 18 питомаца по 300 ф. свега 5400 ф. 10 бечких по 100 ф. више свега 1000 ф. 5 одличних још по 100 ф. више свега 500 ф. На таксе за ригорозум 500 Свега 7400 ф.

Повишица би дакле изнела 1500 ф. више него лане.

2. П. Јовановића: 3 питомца по 400. свега 1200 ф. 1 питомац по 100 ф. више свега свега 100 ф. свега 1300 ф.

Повишица би дакле изнела 355 ф. више него лане.

3. П. Костића, по предлогу извршиоца тестаменте Ј. Максимовића, пароха у Черевићу:

За ученике основних школа 250 ф. за ученике гимназије или богословије 300 ф. за ученике 7 и 8 разреда у Пожуну 350 ф. За слушаоце великих школа

По подужем претресу према буџетима и с обзиром на то, да код текелијине закладе ваља половина чистога доходка да се прибраја фонду, — одлучено би предложити скупштини: 1 да се укине давање на таксе 2 да се питомцима у Бечу за ову годину да по 100 ф. више, као припомоћ због скупоће, — са одобрењем надзорне власти. Што се тиче Јовановићевих стипендија, да се остане по старом, док се не расправе парнице, које би у неповољном случају могле окрњити закладу.

Костићеве стипендије бише уређене овако:

Основне школе 200 ф. ниже гимназије и богословије 250 ф. више гимназије 300 ф. великих школа 500 ф. према потребама издржавања у већим местима и школама.

Питомци Н. Димитријевића: Светозар Станковић и Милан Давидовац моле за премештај у виши разред питомачки. Одлучено би преко скупштине пред-

---

димове, развезао би диван од Кулина бана. Свакако је имао оригиналне назоре о државном животу. Час по говорећи о Србима, Мађарима и Швабама рекао би: Само што је право — сваком своје! Кад га запитах, како би се то дало удесити, рече ми брзо и не премишљајући: „Лако је то, цар нека је цар свима, Мацарима нека да краља а нама војводу — па сваки има своје.“

Кад смо се већ враћали у Н. Сад било је већ превалило подне. Пијаца је морала у велико проћи.

И сада опет сретасмо своје јутрошње познанике али у „преврнутом реду“. Сваки је то журио кући као да га ко јури. За час полете троје четворо кола напоредо па се устркују. На свима се види да су се по пијаци позабавили мало у „темеринском сокаку.“

Шваба је продао своју рану, у његовог фетера што точи сремску салаксију, упртио је и он тоцило — али га је салаксија начинила меланколичким. Из црвеног обријаног лица једва жмирка очима, капа му је поремећена, лабаво држи хамове, изгледа као да је себе и кола и коње предао судбини. За њиме у коли швабица — брижљиво чува разне завежљаје, у којима јој је накупована зимска роба. Кад фетер мало задрема, вади фетерка буђелар па пребраја новце, што су их добили за жито и за живину. Броји на премишља — биће да не фали баш много.

Враћају се и Мацари. Кочијаш шиба бесно коње. У вачељу седе све по тројца па се загрлили, урлаући неку одушевљену песму колико их грло доноси. Код ногу им чучи и мађарица у новом руву и с новом марамом на глави. Њен положај је врло критички. Са преда се љула насвирани кочијаш па бочећи се узбурканим коњма, наваљује се час по у кола а са стражњега седишта попупкују помамни певачи ногама, као да би да одиграју плахи чардаш ма и на рачун кршни плећа и ребара своје забринуте Пане,

Наша раја што је срљала прва у варош сад је последња. Кола кривудају час тамо час амо, кочијаш је у деветом небу, љуља се, не види пута. Бич је негде изгубио, па полива своје раге искрзаним бичањем. Кад потера преко џомба мислиш стоји тандрк жене и кћери по лотрама. Жена грди, јер је ово најбоља прилика да излије своју срчбу на мужу. Од оно мало новаца, што су добили за рану и живину, једва су купили газди нов шешир а газдарици неколико рифи ватмола, мало зејтина и тамјана и једну воштаницу. Остало је отишло на „дуплу креду.“ Ћерка је сретна што је добила „копуц,“ „штифлете“ и оно мало огледалце. За „тунику“ већ није остало ни паре, јер пар пилића није залег'о ни за „сирицику.“ Србљу претеже тежка глава и колико би пута клонуо у кола, само да је прошао бирпуз код барутане, јер ту ће још стати последњи пут.

Која кола претуре тај бирцуз та већ жене кочијаше а газде леже као снопле у коли.

Мој кочијаш љутећи се што мора толико да сврће с пута, није могао а да не примети: „Госкно му тане, јутрос су натоварени ишли у варош а сад опет иду натоварени из вароши. Ала баш живе три света!“

—Ж—

ложити администратору патријаршије помицање Димитријевићевих стипендиста из нижих разреда у више и то: у највиши разред од 250 ф. да дође Никола Попов, медик II. год. у Грацу; а у средњи разред од 200 ф. да дође Душан Димитријевић, ученик 6 гимназијалног разреда у Кечкемету, рођак оснивачев. По томе би било једно место празно у најмањем разреду од 150 ф.

За текелијне питомце у Бечу; Ђ. Лазаревића, Ђ. Милутиновића, Р. Михајловића, К. Андрејевића, и Ј. Максимовића — одлучено би, да се укоре, што су у половини другога течаја отишли из Беча, не јавивши се надзорнику. (Наставиће се.)

АУСТРИЈА.

У идући вторник 2. дец. н. р. слави Његово Величанство цар аустријски, краљ угарски и велики војвода српски, своју 25-годишњицу, од како је ступило на престол. У Бечу и у Пешти биће тим поводом разних свечаности. По свима црквама разних вероисповести у земљи биће благодарења. Многа општинства изашиљу поздравне депутације и вотирале су знатније своте да се оснују фондови у потпору сиромашних ученика, школа и болница.

НОВИ САД, 17. новем. Из панчевачког изборног среза јављају, да разглашени Плуг на све стране лети и кортешује за владиног кандидата и да „лајтерима“ прети да ће их збацити са звања ако нечине исто, што и он ради. — Ни смо ни то знали, да могу кортеши владини сметати и постављати — као што је он у Дебељачи обећао Стојшићу да ће га репоновати ако кортешује за владиног кандидата — политично-административне чиновник. Бар нама није познато, да у Угарској постоји и таки закон, који би то допуштао; или је данас време општег „безакоња“ наступило?

У Јарковцу је такођер Плуг био са учитељем Данкуцом и искао од општине писмени акт, којим ова изјављује, да је ова задовољна с пописном комисијом. Ми се чудимо како је општина могла издати таки акт, кад је јасно, да је Плуг с тим намеран себе односно неправилности свога поступка при пописивању заклонити. Иначе се јавља да се избор дра Полита у том срезу сматра за потпуно осигуран.

— Из Панчева баш сада добисмо вест, да је у прошли понедеоник 12. о. м. довршен тамо попис бирача за срез панчевачки, ког је резултат овај: уписано свега оке 11,000 бирача. Од тога само варош Панчево броји 1214, међу којима око 800 Срба, а остало туђини (са 62 катастрална чиновника.)

— Познато је нашим читаоцима да је наше градско представништво у прошлој седници својој, донео један диван закључак, на име, закључило је да се на дан 25. годишњице крађевања нашега монарха, шк. деца без разлике народности са 200 фор. — колико се с ти новци узможе — одену. Да се сај закључак што пре изврши опуномоћени су управници свију градских школа, да са православним свећеницима и са преставницима Адамовићем и Шрајбером разреде тих 200 ф. на све кнфесије.

У прошлу среду беше скуп опуномоћника и — *наша школска деца не добише ни трећину од одређене помоћи, ма да би по праву требала да добију бар половицу.* Кривица је до наших правосл. попова пошто су опуномоћеници осталих конфесија сви били, а од наших попова не беше ни једнога. Ето како им је стало до бољка *својих* вјероисповедних школа. Али тако је кад се баш у то време морало ићи на потреб итд. онда су наша суграђанска браћа могли па и урадили шта су хтели.

Били се тој неправди још могло помоћи? До уторка има се времена.

ТЕЛЕГРАМИ „ЗАСТАВИ“.

Панчево 15 нов. (За прошли број доцкан стидао У.) Адвокат Јанковић из Темишвара кортешује по романским селима против народне странке; данас конферише са Станчићем. Мишка и Плуг отишли у Бечкерек да агитују за рекламацију — Магистрат је гњездо владиних агитатора.

Пешта 16 нов. — Сад је у комбинацији министарство Слави-Гицијево, чим Гици буде у Коморану па ново за посланика изабран.

НОВИЈЕ.

Крагујевац 10 нов. — Скупштина је отворена престолном беседом, у којој се нарочито истиче одличан дочек кнеза Милана од стране аустријског цара у Бечу, и искрени пријем код Мак Махона. За положај Србије према порти и осталим силама вели престолна беседа: да је Србија проникнута жељом, да код ових сила стече благонаклоне потпоре.

Председник је скупштини Жика Карабиберовић.

Букурешт 15. нов. — Румунска комора (нар. скупштина) отворена је престолном беседом, која констатује добре одношаје са осталим државама и предусретљив дочек кнежев при летошњем походу страни дворова.

Пешта. Државни главни тужитељ г. Козма управио је на земаљски сабор у Пешти молбу да му се дозволи против посланика Вићентија *Бабеша* сме одпочети истрагу у ствари штампарског преступа. —

Париз 15. нов. — Мак Махон је наименовао ново министарство и то: подпредседник остао је Бројије, спољни Деказе, просвете Фуртон, трговине Десејлен, јавни грађевина Ларси, правде Депејре; Мањ, Бараљ и Домпијер остају на досадањим својим столицама.

ПРИПОСЛАНО.*)

Одговор иланџанској општини.

На објаву у „Застави“ бр. 125 разписује стечај иланџанска општина, за моловање новог иконостаса у којим се позивају сви сликари из Аустрије и Угарске, са изнимком Павла Симића који је 3. (15.) маја ове године, код дражбеног дана овдашњу општину увредио — од моје стране питам ја и молим како славну општину, тако и присутне сликаре и златаре, оног дана бивше, да се преко ови уважени новина, истино изразе, да ли сам ја, ког од славне општине увредио.

У Н. Саду 13. нов. 1873. **Павао Симић**, академијски живописац.

*) За ствари под овом рубриком недговара уредништво. У.)

Бр. 5558 ex 1873.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Овдашње официрско тело ц. кр. пешачке регименте гр. Коронинније изволело је поводом 25-годишњег светковања ступања на престо Њ. Величанства 2. децембра о. г. предати овоме магистрату 50 фор. с тим да се одатле набаве хаљине за овдашњу сиромашну школску децу. Услед тога налази се овај магистрат побуђеним, да се за овај великодушни дар у име сиромашне школске деце сл. официрском телу овим јавно захвали.

Магистрат сл. кр. вар. Н. Сада 29 новембра 1873.

Мачвански, градоначалник.

НА ЗНАЊЕ.

Пријатељима и познаницима својим јављам, да ћу неко време из Трста одсуствовати, за то нек ми ни један, у грех неупише ако му уз то време, наручбине неизвршене остану, а док се овамо повратим, опет ћу радо, сваком пријатељу услужан бити. Они пријатељи који самном у преписци стоје, нека писма, као обично у Трст упуте.

У Трсту 9. новембра 1873. **Петар Узелац.**

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Ступајући из криминалног затвора сомборског у слободу, напоменуо сам у изјави мојој, да ми је за време шестмесечног тавновања једина забава била, што сам радио на књиговодству и коресподенцији српској; рекао сам и то, да ћу још неко време са преписивањем на чисто посла имати, јер ми не дадоше у ариште пера и мастила унети, те сам оловком бележио. И тако сам последње време занимао се које са својим званичним пословима од којих живим, које са преписивањем бележака мојих на чисто.

Сад је књига готова, коју сам народу нашем намењно. ком је и посвећујем, те сам је стога просто по најновијим немачким стручним књигама на српски прерадио и са обичним стилом написао, као што наш народ говори.

Књиговодство сам поделио на просто и двоструко. Обоје сам практично и теоретично написао, а при крају доносим један практичан пример по Кајловом начину, који сам ја овде у „Српској задрузи за међусобно помагане и штедњу“ увео.

Коресподенцију сам поделио на двоје: I-во на писма, као: на молбе, захвална писма, одбијајућа писма, прикорна писма. извињавајућа писма, честитке, на препоручна, утешна, позивна, трговачка, пријатељска и мешовита писма. II-го на приватне списе и то А. на изјаснења, као: признанице, одказнице, сведочбе, укњижбена и избрисна изјаснења, реверзе, тестаменте и кодициле. Б. на уговоре као поклон, сахрана и позајма обичних ствари; облигације, залога, јемство, уступнице, упутнице, пуномоћија, куповање, промена, кирија, аренда и награда. В. Менице.

Сад ми још остаје напоменути, шта ми даде повода да се баш овог рада латим. Давнашња је жеља моја, да и новчани заводи које је наш трговачки свет почео оснивати, српски тип и карактер добију, што се тако извести може, ако је пословни језик у ти завода српски, које само онда смисла има, ако се књиге српски воде, и ако се коресподенција на српском језику обавља; а то се само тако постићи даде, кад се има стручних књига на матерњем језику.

Дал ће ова књига одговорити жељеној цели, незнам — али знам, да ми је намера поштена, а цел племенита што ми нико одрећи неможе, У то име пуштам у свет овај мој први покушај на књижевном пољу.

Ако се до божића толико претплатника пријаве да трошкове штампе подмирити могу, ја ћу дело штампати и то у толико примерака, колико се претплатника пријавило буде, које ће од прилике до 30 штампаних табака изнети.

Цена је књизи 1. ф. 50 н. а. вр. Скупљачи добијају за труд сваку десету књигу, или новац за исту. Новци, или имена претплатника нека се шаљу управо на мене у Нови Сад.

Пријатеље народног напретка, нарочито трговачку омладину и народне учитеље молим, да се заузму око скупљања претплате, да ме тим помогну у овоме тешком, али користном и племенитом подузећу.

У Новоме Саду 7. (19.) октобра 1873.

Корнел Јовановић.

Изишао је пре кратког времена

ПОЛАЖАЈНИК,

КАЛЕНДАР ЗА ПРОСТУ ГОДИНУ

1874.

Цена 20 новчића.

Ко хоће да га наручи за себе или за растуривање с рабатом у мањем 10 %, а у већем размеру 25 %, нека се изволи обратити што пре „српској народној задружној штампарији“ у Нови Сад, која ће сваку пошт. наручбину најтачније и најбрже обавити.

ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ

биће у недељу 18. новембра у позоришној дворани, од 5—6 часова по подне.

Предмет говора биће **грејање и осветлење** с обзиром на домаћи живот.

Слушаоци (с изузетком ђака) плаћају 10 нов. за приређивање дворане.

Говориће др. Милан Јовановић.

РЕД ПЛОВИДБЕ

ПУТНИЧКИ ПАРОБРОДА ИЗ НОВОГ САДА

од 19. новембра 1873. почевши.

У Земун, Београд и Оршаву: средом и суботом у пола 3 сата по подне.

У Пешту: средом, и недељом у пола 5 сати у јутру.

Долазак из **Оршаве-Земуна:** уторником и суботом у вече.

Долазак из **Пеште:** средом и суботом после 2 сата по подне.

ОПРАВНИШТВО

I. ц. кр. повл. паробродског друштва.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

ПЕШТА 15. нов. — И данас је слаба понуда била, а цене остадоше исте. — Бележено је:

Шенице потис. 400 мер. 84¼ фун. 7 ф. 85 н. 400 мер. 83 и по фун. 7 ф. 80 н. 400 мер. 83 и по фун. 7 ф. 75 нов. 200 мер. 83 фун. 7 ф. 67 и по н. 200 мер. 84 фун. 7 ф. 85 н. 500 мер. 81¼ фун. 7 ф. 50 н. 600 мер. 80 и по фун. 7 ф. 10 н. Све по цол-центи.

Пештанске: 400 мер. 83¼ фун. 7 ф. 65 н. на три месеца 200 мер. 84 фун. 7 ф. 67 и по н. за готово.

Кукуруза 600 цол-центи 4 ф. 50 н.

Зоб за пролеће по 2 ф. 26 н. до 2 ф. 28 н.

ОГЛАСИ.

ЛИЦИТАЦИОНА ОБЈАВА.

Варош Нови-Сад издаваће, почем магистрат под бр: 5496 од 19 нов. т. г. није одобрио дражбу пијачарине, поново исту 30 новембра т. г. у десет сати у јутру у вар. дворани.

Магистрат сл. кр. вар. Н. Сада 26 нов. 1873. 2—3

МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА

МИЛАНА МИХАЈЛОВИЋА

у Вуковару 3—6

потребује једног доброг од старији спомоћника.

СТЕЧАЈ.

Отвара се на упразњено учитељско место у Кађу; плата је у готовоп новцу 275 ф. а в. слободан стан са великом баштом.

Молитељи нека изволе своје молбе на црквени школски одбор послати.

Из одборске седнице кађске држано 14 окт. 1873

Младен Николић, Перовођа — **Ђорђе Добановачки**, Председник 3—3

ОГЛАС.

Потписани јавља, да ће, почињући од 19. нов. (1. дек.) давати часове на гласовиру; онима, који гласовира немају а хтели би учити свирати пружиће прилику да се ипак могу изобразити у свирању.

Учење је подељено у четири курза; сваки курз трајаће *три* месеца, а ученик ће недељно учити по три сахата и то између 9—12 пре и 2—5 сати по подне. — Стан је у Ђурчијској улици 18—19 у првом спрату. — Награда 20 форината за цео курз.

Уписати се може за учење, у трговини вина у боцама, г. Петра Илића.

2—2 **Јован Лекел.**

КОД МИТРОВАЧКЕ ШТЕДИОНИЦЕ

има се од I. фебруара 1874 попунити место књиговође са платом од 1000 ф. а. вр. Компетенти за ово место имаду своје молбенице, са прикљученим сведочбама до 31. децембра тек. год. по нов. календару потписаном заводу послати.

Они који су у новчаним заводима већ службовали имаће првенство.

У Митровици 15. нов. по н. кал. 1873.

3—3 **Митровачка штедионица.**

ОГЛАС.

Кућа под бр. 2739 и празан плац под № 2738 овде у Н. Саду код кисачког друма, продаје се из слободне руке. — Ко има вољу купити. нека се изволи пријавити код овдашњег бивателља Саве Бабића, као притежателља речене куће и плаца. 3—3

ТАЈНЕ БОЛЕСТИ

и

ИМПОТЕНЦИЈУ

(учмалу мушку снагу,)

ШТРИКТУРУ (СУЖЕЊЕ МОКРАЋЕ ЦЕВИ и ПОЛУЦИЈУ), лечи темељно под **јемством** сјајног и трајног успеха

Др. МОРИЦ ХАНДЛЕР,

др. медецине и хирургије, магистер бабичлука и лечник очију.

ОРДИНИРА дневно: од **11—1** сати пре подне. и од **3—5** сахати после подне.

Обитава: у **Пешти**, Leopoldsttadt, Palatingasse бр. 13. спрат бр. 14.

На писма с наградом одговара с места, а медикаменти на захтевање шаљу се.

По жељи прима и у посебним часовима. 15—60

ПОЗИВ.

На темељу закључка управљајућег одбора од 11. (23.) новембра т. г. овим се позивају п. ш. деоничари сентомашко-туријске штедионице у

ВАНРЕДНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

која ће се 25. новембра (7. децембра) т. г. у 9 сати пре подне у просторијама штедионице обдржавати.

ПРЕДМЕТ РАСПРАВЕ:

Одлука ствари банкарског и мењарског завода.

Сентомаш 13. (23.) новембра 1873.

ЛАЗА ДУНЂЕРСКИ, управитељ.

2—3

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА У ПАНЧЕВУ

Историја света од П. Срећковића	2 ф. —
Оцеви и деца у XIX. веку од Легувеа. М. Ђ. Миличевић I, II.	1 „ —
Педагошке поуке	— „ 60
Песталоци X. од М. П. Шапчанина	— „ 15
Народна школа у Чехо-Словена	— „ 10
Историја педагогије од Миличевића	1 „ —
Теорија педагогије од Дитеса	— „ 80
Хигијена др. М. Јовановића	— „ 60
Наука о чувању здравља. Валента	— „ 50
„ „ „ Ст. Матић	— „ 15
Поука о одржању здравља. Др. Розен	— „ 25
„ о лечењу болести „ „	— „ 35
Seljak Napisao V. Švelac	— „ 90
Гајење пернате живине	— „ 40
Све о пшеници од Радића	— „ 40
Све о кукурузу од Радића	— „ 70
Illustrirte Naturgeschichte des Thierreiches са 500 слике	1 „ —
Schilling's grosse Naturgeschichte I. Thierreich, 700 слика везано	2 „ 30
II. Pflanzenreich, 700 слика везано	2 „ —
Mařik V. Z. Prirodopis sva 3. carstva sa 244 bojadisane i 29. crnih slika везано	4 „ —

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СЛОЖИШТЕ

ШКОЛСКИХ, ПОУЧНИХ И ЗАБАВНИХ ДЕЛА.

Глобуси свију величина, ћирилицом и латиницом.

Мапе: планиглоби, Евроне, Азије, Африке, Америке и Аустралије од Сида и Дежардена, великe и мале,

„ од Аустро-Угарске, Палестине, српско-хрватских земаља.

„ од Аустро-Угарске на артији листарцу (Schiferpapier) врло практичне за наочигледну наставу у земљопису. 6 фор.

Слике за наочигледну наставу од Шрајбера, Темпског, Стрибинга и Ленса.

„ од животиња, гљива, буба, метричких мера, за земљоделство са **српским** тумачењем

„ за приповетке старог и новог завета.

„ за цртање од Ролера, Фолтца, Хутера, Граберга, Шрадера.

Рачунаљке руске за читаве бројеве и за разломке.

КАЛЕНДАРИ ЗА 1874. ГОДИНУ:

ПАНЧЕВАЦ СА СЛИКАМА **30 НОВ.** — **КАЛЕНДАР ЗА ПИСАРНИЦЕ (WANDKALENDER) 30 НОВ.** — **ПОЛАЖАЈНИК 20 НОВ.**

СПИСАК III. разаслат је уз „Заставу“ и „Учитеља“; на захтевање шаље се свакоме.

Властник, издаватељ др. Свет. Милетић. — Одговорни уредник Стеван Поповић. — Српска народна задружна штампарија